

PROF. DR. SC. ZVONIMIR MARIĆ – ČOVJEK KOJI SE SLUŽI S DESETAK STRANIH JEZIKA

PRIPREMIO:
Branko Nadilo

Neobična sudbina nesuđenog jezikoslovca

Njegov je studij i cijeli život snažno obilježio jedan događaj koji se zbio 8. svibnja 1965. kada su bacani prosvjedni šapirografirani letci s nebodera po Trgu bana Jelačića

Stručnjak kojega predstavljamo znatno se razlikuje od onih koje smo dosad imali prigodu upoznati. Ponajprije je to zbog činjenice što građevinarstvo u kojemu je proveo cijeli radni vijek zapravo nikada nije volio i da je mogao birati, to sasvim sigurno ne bi bio njegov izbor. Naime, od najranijeg je djetinjstva naginjao proučavanju jezika, i materinskog i stranih, i to je cijeli život ostala njegova preokupacija. Ipak, činjenica da ga struka i nije previše privlačila nije ga spriječila da u njoj postigne najvišu moguću stručnu, znanstvenu i nastavnu razinu. Riječ je, dakako, o prof. dr. sc. Zvonimiru Mariću, umirovljenome profesoru Građevinskog fakulteta Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, ali i negdašnjem diplomatu te glavnom i odgovornom uredniku časopisa *Ceste i mostovi*.

Natuknice o podrijetlu

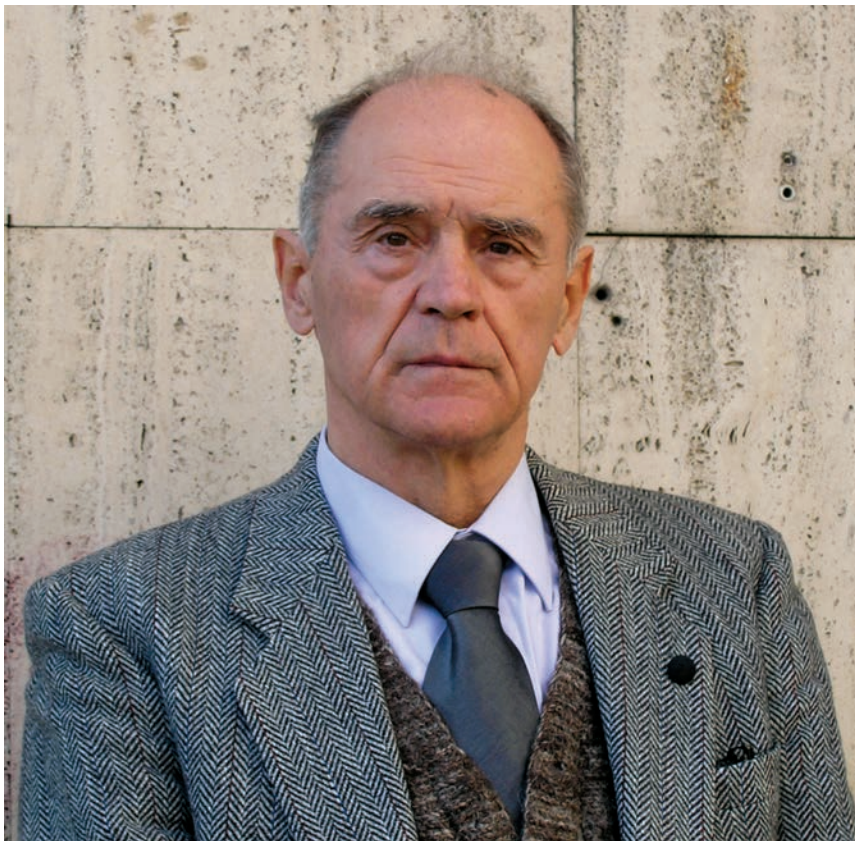
Nekako je već postalo uobičajeno da predstavljanje naših uglednih suvremenih građevinskih stručnjaka na kraju ili pri kraju njihove stručne, znanstvene ili nastavne karijere započinjemo s nekoliko natuknica o njihovu prezimenu. Marići su četvrto prezime po brojnosti u Hrvatskoj (iza Horvata, Kovačevića i Babića), a ima ih točno 11.617 (koliko ih je nabrojeno u popisu 2001.) u više od četiri tisuće kućanstava. Nalaze se u svim hrvatskim županijama, a najviše ih je dakako u Zagrebu (približno 2300). No prezime Marić vrlo je često i u ostalim državama bivše Jugoslavije, posebno u Bosni i Hercegovini, ali i u Srbiji i Crnoj Gori te nešto manje u Sloveniji (u Prekmurju). Navodno ih

ukupno ima više od 180.000. Čini se da takva prezimena postoje i u nekim drugim slavenskim zemljama, primjerice u Ukrajini, ali su se iseljavanjem proširila i širom svijeta (najčešće u oblicima Maric ili Marich).

Vjeruje se da je većina hrvatskih Marića podrijetlom iz Hercegovine (iako neki, kako se čini, potječu iz Podravine), a navodno ih je najviše u posljednjih stotinjak godina rođeno u Stolcu i okolici, gdje se svaki deseti stanovnik tako prezivao. Ne-

sumnjivo je Hercegovina prava "domovina" Marića gdje ih i danas živi više od 2500. Zanimljivo je da se, ovisno o nacionalnosti i lokalitetu, to prezime potpuno drugačije izgovara. Najčešći se oblik izgovora, koji se uobičajeno može čuti i na radiju i na televiziji, odnosi na Hrvate iz Posušja, Grudā, većeg dijela Širokog Brijega i okolice Prozora. Poneki u Hercegovini to prezime izgovaraju kao da ima dva glasa i (Mariič), a drugi (uostalom kao i gotovo svi Bosanci) ne izgovaraju nenaglašeno i, pa se čini kao da ga uopće nema (Marć). Štoviše, navodno u stolačkom kraju postoji i varijanta s naglašenim samoglasnikom a (Maarić).

Vjeruje se da mnogi Marići najčešće nisu u kakvu rodu i da potječu od nekih

Prof. Zvonimir Marić snimljen tijekom jednog razgovora

Mara, uglavnom udovica, pa bi to prezime zapravo bilo matronimik. Postoji mogućnost i da je rodonačelnik neki Maro ili Maroje, što je često ime na dubrovačkom području. Također je moguće, barem za hercegovačke Mariće Bošnjake, i jedno drugo tumačenje. Naime, turska riječ *marıç*, koja se izgovara kao da ima dva glasa i, znači "veliki dim", a zna se da su se za turskih vremena obitelji brojile po kućama odnosno dimnjacima. Valja još istaknuti, a taj smo podatak uočili na jednome braniteljskom portalu, da su Marići najbrojniji među stradalima tijekom Domovinskog rata. Naime, od ukupno 16.018 poginulih Hrvata najviše ih je nosilo prezime Marić (86), a slijede ih Markovići (82), deseti po brojnosti.

Glavnina posuških Marića, kojima pripada i prof. Zvonimir Marić, potječe iz Vinjana, točnije iz zaselka Marića Doci, jednog od dvanaest koliko ih ima u tome hercegovačkom mjestu s 1435 stanovnika (prema popisu iz 2013.). To je raspršeno hercegovačko mjesto podijeljeno 1718. nakon razgraničenja Osmanskog Carstva i Mlečana pa je jedan dio Vinjana ostao na mletačkoj, a drugi na osmanskoj strani. Granična se crta, nazvana *Linea Mocenigo* (prema mletačkome pregovaraču Alvizu Mocenigu), protezala od Kleka do Žapske gore te iznad Metkovića, Imotskog, Sinja, Vrljike i Knina, a i danas je ta crta hrvatska državna granica. Posebnost su tog rješenja koridori između Neuma i Kleka te u Sutorini u Boki kotorskoj, kojima su Dubrovčani i fizički bili odvojeni od mletačkih posjeda u Dalmaciji. Danas se negdašnje jedinstveno selo nalazi u dvije države, a podijeljeno je i na tri župe, od kojih je Župa Vinjani Gornji i Donji u Hrvatskoj, u Hercegovini istočni dio pripada Župi Posušje, dok je zapadni uključen u Župu Vinjani, koja je nastala 1972. izdvajanjem od Župe Vir.

Prvi se pisani spomen Vinjana nalazi u jednoj sudskoj ispravi iz 1371. u kojoj presuđuje vojvoda Krasimir od Imote, što je ujedno prvi pisani spomen Imotske krajine nakon doseljenja Hrvata. Izvorno se naziv Vinjane odnosio samo na predio između Vira i Posušja u današnjoj Hercegovini, na granici Imotske krajine, a vjerojatno je obuhvaćao i Vinjane Gornje s druge strane

Zajednička snimka sa "suplemenicima" Marićima u Mostaru 1962.

današnje državne granice, dok su Vinjane Donje znatno mlađeg nastanka. Pretpostavlja se da je naziv vezan uz talijansku riječ *vigne* (vinograd). Međutim, kako se u cijelome kraju nije sadila vinova loza (u Imotskom polju počela se saditi tek u dvadesetim godinama prošlog stoljeća, i to nakon što je bolešću poharana autohtona sorta), sve su popularnije teorije koje nastanak naziva vezuju uz južnu Ukrajinu i rijeku Južni Bug, točnije Volinsko-podolsku visoravan u kojoj su nekada boravili stari Hrvati. Za to se potvrde pronalaze u brojnim sličnim toponimima poput Buškog blata (negdašnjeg često plavljenog polja, a sadašnjega akumulacijskog jezera) na sjeverozapadu te brda Volinjak između Ričica, Prološca Gornjeg i Vira.

Glavnina posuških Marića potječe iz Vinjana, hercegovačkog mjesta koje je podijeljeno 1718. pa je do danas jedan dio ostao na hrvatskoj, a drugi na bosanskoj strani

Vinjani su sastavni dio Posušja, grada i središta istoimene općine u Županiji zapadnohercegovačkoj, u južnome dijelu Bosne i Hercegovine. Prema posljednjem popisu stanovnika, grad ima 6386 stanovnika na površini od 11,6 km², a općina kojoj je središte prostire se na 461,1 km² i ima 20.698 stanovnika, među kojima 99 posto čine Hrvati, pa je to uz Grude i Široki Brijeg teritorijalna jedinica s najvećim postotkom Hrvata u Bosni i Hercegovini. Osim toga, Posušje ima i najmlađe stanovništvo u toj državi. Uz Posušje i Vinjane, ostala su naselja u općini: Bare, Batin, Broćanac, Čitluk, Gradac, Osoje, Podbila, Poklečani, Rastovača, Sutina, Tribistovo, Vir, Vrpolje, Vučipolje, Zagorje i Zavelim. Posuški kraj obuhvaća četiri stupnjevitoređane krške zaravni (Posuško i Virsko polje, Tribistovo, Rakicki biser te planinsko područje oko Blidinjskog jezera) i na raskrižju je mnogih putova. Grad je smješten južno od brda Radovanj, a udaljen je 29 km od Širokog Brijega i 54 km od Mostara te 10 km od Imotskog i 71 km od Makarske.

Djetinjstvo, mladost i "političko" iskustvo

U obitelji građevinskog poslovođe i poduzetnika Jerka Marića i Anđe Marić (rođ. Penava) rodilo se ukupno jedanaestero djece, od kojih je preživjelo njih osmero (sedmero braće i jedna sestra) jer je jedan sin rođen kao mrtvorodenče, a dvije su djevojčice stare šest godina i šest mjeseci preminule od posljedica savezničkog bombardiranja. Sestra je Zdravka (rođ. 1935.) bila učiteljica koja je najprije radila u Bosanskoj Gradiški, pa godinu dana u Posušju, a potom do kraja radnog vijeka

Prvi studentski izlet na Sljeme

u studentskoj referadi na Višoj konfekcijskoj školi u Zagrebu. Trojica su od braće građevinari, s time što je najstariji Tomislav (1932.) inženjer građevinarstva, a Trpimir (1946.) diplomirani inženjer koji je do 1991. radio u *Dalekovodu*, a zatim do umirovljenja vodio vlastiti ured za projektiranje, nadzor i vještačenje. I preostala su braća diplomirani inženjeri, s time što dvojica više nisu među živima, i to Miro (1948.) diplomirani inženjer agronomije (radio u *Poljoopskrbi* i bio poduzetnik), Juraj (1950. – 2010.) diplomirani inženjer informatike, Ivan (1952. – 2010.) diplomirani inženjer brodogradnje i Jeronim (1954.) diplomirani inženjer rudarstva (direktor rudnika boksita u Posušju).

Bilo ih je ukupno osmero – sestra učiteljica i sedmero braće koji su svi inženjeri, od čega su trojica građevinari, a ostali su agronom, informatičar, brodograditelj i rudar

Zvonimir Marić, treće dijete među preživjelima i živima u obitelji, rođen je 1. travnja 1944. Osnovnu je školu polazio u rodnome Posušju, a srednju građevinsku tehničku školu u Mostaru. Godine 1962., zahvaljujući sestri koja ga je školovala prve dvije godine, upisao je Građevinski fakultet Sveučilišta u Zagrebu. Bio je dobar student, ali je na njegov studij, pa tako i na cijeli život, snažno utjecao jedan događaj koji se zbio 8. svibnja 1965.

Mnogi o tome događaju malo znaju, čak i studenti iz tog razdoblja. Isto tako, ni mnogi ne znaju da su u tim zbivanjima presudnu ulogu odigrali studenti građevinarstva. Taj je događaj odjeknuo poput prave bombe, iako tisak o njemu i nije previše pisao.

Naime, tog se dana slavila 20. obljetnica oslobođenja Zagreba, zapravo dana kada su partizanske jedinice ušle u Zagreb, student Branimir Petener, od trojice najboljih u generaciji na studiju građevinarstva, organizirao je akciju s namjerom da omete i zasjeni inače pompozno pripremljenu proslavu. Izrađeni su posebni šapirografirani letci (tada još nije bilo fotokopirnih aparata, op. a.), na kojima je otprilike, jer ni jedan nije sačuvan, pisalo: "Hrvatski narode, otrijezni se! Ovo nije bilo nikakvo oslobođenje nego ponovni pad u robstvo!". Letci su bacani s nebodera po Trgu bana Jelačića, a izravni je izvršitelj bio Ivan Pavlič – Pajo, koji je tako "zaradio" novi nadimak Pajo Neboderac, također student građevinarstva.

Ondašnje je svemoćna UDBA (Uprava državne bezbednosti) bila konsternirana, posebno zato što je i sama često organizirala slične akcije kada bi ondašnjemu partijskom rukovodstvu odgovaralo da upozori na tzv. neprijateljsku aktivnost. Zapravo, puna tri tjedna ništa nije mogla pronaći, a onda su 3. lipnja iz jurećeg vlaka pokraj studentskog doma u Šarengradskoj ulici ponovno bačeni isti letci. Izvršitelj te akcije bio je Krunoslav Nikolić, još jedan student građevinarstva. Uslijedila su brojna uhićenja pa se pomalo ušlo u trag "zločincima". Procjenjuje se da je u tome prvom naletu bilo privedeno gotovo 2000 osoba, uglavnom studenata. Svi su bili podvrgnuti ispitivanjima i teškome zlostavljanju pa su nakon tri – četiri tjedna bili pušteni, kada bi se utvrdilo da su nevini.

Zvonimir Marić nije sudjelovao ni u bacanju letaka ni u pisanju njihova sadržaja, ali se družio i s Branimirom i s ostalim okrivljenim studentima. I on je zajedno sa sobnim kolegom Zvonimirom Nikolićem Nikom došao na red 29. lipnja 1965., dana kada je trebao putovati na studentsku praksu u Poljsku. Umjesto na putovanju sedam i pol mjeseci proveli su zajedno u istražnom zatvoru na Trgu Nikole Šubića Zrinskog 7, u zgradi u kojoj je danas Ministarstvo vanjskih poslova (od toga osobno 186 dana u samici u obližnjoj Petrinjskoj 7). Na suđenje je izvedeno četrdesetak optuženih koji su bili podijeljeni u četiri skupine. Zvonimir Marić bio je svrstan u četvrtu – najlakšu. Suđenje njihovoj skupini trajalo je devet dana i prema prvostupanijskoj je presudi osuđen tek na nešto malo dulju kaznu nego što je proveo u istražnome zatvoru. Nisu mnogo više dobili ni prvooptuženi u toj skupini – Nik i Baj Mata (Mato Petrović).

Iz zatvora su izišli 12. veljače 1966. Sljedećeg su tjedna počeli bojažljivo dolaziti na fakultet, a zatim i polagati ispite. Sve je to trajalo do 26. lipnja kada je pok. Tomo Perić javio Zvonimiru Mariću kako je čuo od kolega da su izbačeni s fakulteta, iako o tome nisu dobili nikakav dokument. Nedugo je potom na oglasnoj ploči osvanuo poziv kolegama da ih se klone jer su zaslužili opću osudu i izopćenje. To su mnogi, uz časne iznimke, zaista i učinili, ali treba ih i razumjeti jer su bila takva vremena. Zvonimir i ostali kolege od ondašnjega su predsjednika disciplinske komisije tražili nekakav dokument na temelju kojega bi se mogli žaliti višoj instanci, no nisu ništa dobili, jedino su doznali da su uvjetno protjerani s fakulteta na dvije godine, a oni koji su zadržani u zatvoru jer su bili osuđeni na dulje kazne (Branimir Petener bio je dobio devet godina) izbačeni su doživotno.

Nisu znali što raditi. Otišli su do ondašnjega tajnika Gradskog odbora omladine Mirka Bolfeka koji ih je primio vrlo hladno i suzdržano. Pokušali su kontaktirati Miku Tripala, tajnika Gradskog odbora Saveza komunista, no on je bio odsutan pa ih je primio njegov zamjenik Marinko Grujić koji ih je otprovao s porukom da

su preblago kažnjeni. Zato su i odustali od pokušaja da razgovaraju s Vladimirom Bakarićem, svemoćnim partijskim šefom. Kolega Lovorko Barbarić se sjetio Miroslava Krležu pa su odšetali do Leksikografskog zavoda na Zrinjercu. Nije ga bilo, ali ih je primio sutradan. Na sastanak su stigli svečano odjeveni, a Krležu je izišao u tajničinu sobu i veselo ih pozdravio pitanjem: "Robijaši?", na što su svi uglas odgovorili potvrdno. Uslijedilo je dodatno pitanje: "Kontrarevolucionarni banditi?" Na ponovljeni potvrdni odgovor Krležu je uzvratilo: "Znači, lajali ste". Jedan je iz skupine odgovorio: "Samo usmeno", na što je slavni književnik uzvratilo: "Ne može se pismeno lajati".

Krležu je zanimalo odakle su, a znalački pitao je i za sva okolna mjesta. Pomalo ih je zbunilo i zapanjilo da ne zna što je to građevinski fakultet, ali činilo se da je shvatio kada su mu rekli da je građevinarstvo srodno arhitekturi. Onda ih je zamolio da među sobom odaberu dvojicu koja će navratiti za četiri tjedna i kojima će reći što je poduzeo. Ranko Oršulić i Zvonimir Marić navratili su u dogovoreno vrijeme pred Leksikografski zavod i susreli Krležu na izlasku iz automobila (upravo se vraćao iz Cetinja gdje je primio Njegoševu nagradu) i odmah im je uzvratilo da nije napravio ništa jer da je "... javnost zaokupljena važnijim zbivanjima". Otišli su pokunjani, iako se Krležino obraćanje odnosilo na tada održani Brijunski plenum koji je promijenio mnogo toga.

U međuvremenu su otišli u Ljubljano gdje su se pokušali upisati na tamošnji fakultet (bilo im je rečeno da će to moći, ali je pri upisu bilo problema). Kako bi spriječili odlazak u vojsku, upisali su Šumarski fakultet gdje je Rucin (Zdenko Rukavina) tetak predavao matematiku. Tek potom stigle su pravomoćne presude u kojima su sve uvjetne kazne pretvorene u bezuvjetne, a Niku je kazna čak povećana na godinu i pol. Svi su otišli u Staru Gradišku, a jedino je Marić svojih 18 dana odslužio u Zagrebu. Radio je na iskrcavanju repe u *Francku* te na pakiranju prezervativa i ljekovitog bilja. Kada je izišao iz zatvora, radio je na tuđi ugovor preko Studentskog servisa u Institutu za naftu (poslije

Prof. Zvonimir Marić ispred nebodera koji je obilježio cijeli njegov život

Industroprojekt) kao crtač. U tih se četrdesetak dana preporodio, a i pristojno je zaradio.

Međutim, do velikog je preokreta došlo sredinom prosinca kada ga je Ruco, koji se upravo bio vratio iz Gradiške, pozvao da se pokušaju upisati na fakultet. U studentskoj referadi nisu ništa znali pa su otišli dekanu prof. dr. sc. Ervinu Nonovilleru, kojega su odmila zvali Nonić, i on ih je doveo do upisnog mjesta, na opće čuđenje službenica, ali i studenata koji su se tamo zatekli. Potom su počeli prikupljati potpise, u čemu, uz

jednu iznimku, nisu imali nikakvih problema.

Nikada nisu pouzdano doznali kako im je ipak bilo dopušteno studirati. Doduše, Rucin je otac bio studentski kolega prof. dr. sc. Olega Mandića, sociologa i pravnika, ondašnjeg predsjednika Sveučilišne disciplinske komisije. Zato su odmah i doznali za ukidanje odluke o izgonu s fakulteta, no bili su uvjereni da je takvu odluku izborio netko znatno moćniji. Uvjereni su da je to ipak učinio Krležu, koji je od progona spasio mnoge ljude zaslužne za hrvatsku kulturu

kao što su Mate Ujević, Kruno Krstić, Tomislav Ladan i drugi, ali to vjerojatno nikada neće moći potvrditi. Potpuno su sigurni u to da im kazne ne bi bile ublažene da tada nije bio svrgnut moćni Aleksandar Ranković, a čini se i da su Marić i njegovi kolege na Krležu ostavili dobar dojam kao bistri mladići i idealisti koji ne znaju gdje žive. Uostalom, teško je i zamisliti zašto je Zvonimir Marić dobio osam mjeseci zatvora, a prema presudi osuđen je zbog širenja "neprijateljske propagande" jer je negdje izgovorio da su "u njegovu rodnom mjestu nakon 1945. pobijeni mnogi Hrvati". Čak i pretpostavlja tko ga je prijavio, ali to ne može dokazati.

Nikada nisu doznali kako im je ipak bilo dopušteno studirati, ali su uvjereni da je to učinio Krleža koji je od progona spasio mnoge ljude zaslužne za hrvatsku kulturu

Za kraj prikaza ovog dijela biografije prof. Marića valja dodati i nekoliko rečenica o tome što se poslije događalo sa sudionicima zbivanja u svibnju i lipnju 1965. godine. Branimir Petener bio je osuđen na devet godina, a odslužio je pet i pol. Nije završio fakultet i dugo je živio u Austriji. Bio je aktivan sudionik Domovinskog rata, čak i pripadnik tzv. Somborske skupine koja je pokušala minirati most preko Dunava kod Batine. Bio je i među onima koji se preko Mađarske uspjeli vratiti u domovinu, a danas živi u Rijeci. Ivan Pavlič (Pajo Neboderac) bio je osuđen na pet godina, a odslužio je tri. Radio je na kamionskome terminalu u Jankomiru, a danas je umirovljenik. Krunoslav Nikolić bio je osuđen na pet godina, a odslužio je dvije i pol. Radio je u zagrebačkim građevinskim tvrtkama, a bio je zaposlen i u gradskoj upravi. Zvonimir Nikolić bio je zaposlen i u *Industrogradnji* te je dugo radio u Iraku. Ranko Oršulić radio je u *Hidroelektri*, a poslije je otišao u Njemačku, potom u Pariz i bio direktor za građevinske investicije u *Renaultu*. Uspješnu je profesionalnu karijeru ostvario i Zdenko Rukavina – Ruco.

Nadarenost za učenje stranih jezika

Zvonimir Marić vrlo je rano osjetio sklonost prema učenju stranih jezika. Sasvim je sigurno da bi to za njega, da je mogao birati, bio profesionalni izbor, no u obitelji s mnogo djeca svatko se morao opredijeliti za onu profesiju koja će mu osigurati životnu egzistenciju. Priznao je kako bi vjerojatno bio najsretniji da se u mladosti mogao povezati s nekim uglednim jezikoslovcem poput akademika Radoslava Katičića jer, kaže, ne bi se libio da mu za znanje koje bi mu pružio bude pravi "posilni". Ipak, život ga je odvuкао na drugu stranu.

Mladi Zvonimir Marić u Budimpešti 1976. godine

Engleski je kao prvi strani jezik počeo učiti već s deset godina u osnovnoj školi u Posušju, a dobro ga je naučio zahvaljujući učiteljici Vjeri Miličić, inače sestri prof. dr. sc. Jakše Miličića koja je bez ustručavanja došla raditi u ondašnju hercegovačku zabiti. Kao mladić i uspješan nogometaš u Posušje je navraćao i budući utemeljitelj Građevinskog fakulteta u Splitu. Ruski je učio u srednjoj školi u Mostaru. U tom mu se jeziku, posebno kada bi slušao izvorne govornike kojih je nakon Oktobarske revolucije ponešto bilo i u Hercegovini, svidala činjenica da je riječ o sličnom, ali

ipak drugačijem jeziku. Na fakultetu i u zatvoru, a poslije i na tečaju koji je bio organiziran u IGH-u, učio je njemački jezik. Osobito ga je zanimalo i poljski pa je preko IAESTE želio otići na studentsku praksu, u čemu ga je spriječilo uhićenje. Budući da se nakon svrgavanja Rankovića moglo slobodnije putovati, zajedno s dvojicom prijatelja otišao je u turistički obilazak Poljske. Troškove su putovanja podmirili ondašnjim slavnim "šuškavcima", odnosno jeftinim vjetrovkama, i najlonskim košuljama. Tada je naučio poljski, a utvrdio ga je učenjem iz knjiga, dopisivanjem i čestim putovanjima u Poljsku. Češki ga je počeo više zanimati 1968. kada su trupe Varšavskog pakta zauzele ondašnju Čehoslovačku. Učio ga je u Češkoj besedi, a proširio znanje tijekom petnaestodnevnog boravka u Čehoslovačkoj 1973. pri povratku iz Poljske. Slovački razumije, ali ga ne govori aktivno.

Mađarski ga je osobito zanimalo jer je to jezik u kojemu se gotovo ni jedna riječ ne može razumjeti ni dovesti u vezu s drugim poznatim jezicima. Zato je odlučio, jer u ondašnjem je IGH-u u kojemu je radio bilo takvih mogućnosti, otići na specijalizaciju u Budimpeštu, na Građevinski fakultet ondašnjega Tehničkog sveučilišta (danas Budimpeštansko sveučilište tehnologije i ekonomije – *Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem*). Uostalom, beton je beton i u Mađarskoj.

Mađarski ga je jezik zanimalo jer se u njemu gotovo ni jedna riječ ne može razumjeti ni dovesti u vezu s drugim poznatim jezicima i zato je odlučio otići na specijalizaciju u Budimpeštu

Svojevrsan mu je poticaj bila i činjenica da je jedan od najpoznatijih svjetskih slavista Mađar István Nyomárkay, inače dopisni član HAZU-a, koji je kao lektor na Filozofskom fakultetu pokrenuo tečaj mađarskog jezika. Prijavio se i počeo učiti jezik, ali je školovanje morao prekinuti jer je zbog posla otišao u Popovo polje na akumulaciju HE-a *Trebišnjica*. Nedugo je potom stigla obavijest da mu

Vjenčanje u Budimpešti 1976.

je odobrena mađarska stipendija, pa se tijekom jeseni zatekao u Budimpešti. Dobio je mentora i počeo raditi, a uz pomoć kolege dr. sc. Đure Dekanovića sastavio je i program istraživanja – ispitivanje greda na poprečne sile. U Budimpešti ga je zapanjila savršena knjižnica, a ustanovio je da su Mađari vrlo veseli, duhoviti i druželjubivi ljudi. Dok nije svladao mađarski, u komunikaciji služio se engleskim i ruskim. Uočio je da su tadašnji Mađari (ali i Poljaci, Česi i Slovaci te Nijemci u Istočnoj Njemačkoj), za razliku od nas, slavili Božić i ostale crkvene praznike. U Budimpešti se i oženio. Francuski je učio u školi za strane jezike u Vodnikovoj ulici (tri semestra), a potom redeći i na tečaju u Alžiru, dok je talijanski, kojim se također služi, učio spremajući razredbeni ispit iz matematike. U srednjoj je školi naučio esperanto, čak ga je i predavao učenicima osnovne škole, a razumije, ili kako sam kaže "razbira", slovenski, makedonski i bugarski. Uglavnom, zna dobro ili poznaje dvanaestak jezika. Točan broj nije moguće odrediti jer jezik se može i zaboraviti ako se njime ne služi redovito. Priželjkuje da će u mirovini imati vremena da nauči latinski koji nikada nije učio, a koji je baza mnogih europskih jezika. Nije siguran hoće li to biti u stanju jer više nema onako dobro pamćenje. Ipak, pokušat će.

Ukupno radno iskustvo

Diploma i zaposlenja u struci

Nakon što su ponovno upisani na fakultet, svi su negdašnji "zločinci" bili dobri studenti. Učili su redovito i u skupini, čak i po tri puta dnevno. Tada se posebno zbližio s neformalnom grupom, spontano nazvanoj *Savski mamut*, koju su utemeljili nešto mlađi kolege (Zdravko Domjanić – Crva, Ivan Muhovec – Muc i Andrija Škarić – Š). Otad se sastaju svakog petka kad su u Zagrebu, a spremaju se proslaviti i pedesetu obljetnicu druženja. Smatraju da su po tome jedinstveni i na Fakultetu i na Sveučilištu, a imali su i mnogo zajedničkih izleta po Hrvatskoj i inozemstvu.

Diplomirao je 1968. i bio je među 25 prvih u generaciji. Odmah je počeo raditi o ondašnjoj *Hidrotehni*, koja ga je stipendirala dio studija. Vojni je rok odslužio u Karlovcu, što za jednoga dokazanog "narodnog neprijatelja" nije bilo nimalo lijepo iskustvo. Ipak, pušten je mjesec dana prije isteka roka pa je odslužio samo deset mjeseci. Vojsku pamti i po tome što je neko vrijeme proveo i u vojnoj bolnici jer se bio zarazio crijevnim amebama.

U *Hidrotehni* je radio 15 mjeseci. Bio je stalno na gradilištu, a to razdoblje pamti po čestim problemima sa želucem koji su ga mučili još od boravka u zatvoru. U Institutu građevinarstva Hrvatske (IGH), u

kojemu je radio gotovo cijeli radni vijek, zaposlio se 1970. nakon što se javio na raspisani natječaj. Prvih je 15 mjeseci radio u Odjelu za beton koji je vodio Đorđe Vikrestov, dipl. ing. građ. (1921. – 2009.), a zatim je došao u Odsjek za mostove, u kojem je vladalo vrlo poticajno ozračje, a uspješno ga je vodio Marijan Koščak, dipl. ing. građ. (1923. – 2007.). Odsjek je, naime, u toj instituciji prednjačio svojim znanstvenim i stručnim radom. Bila je to vrlo dobra i zdrava radna sredina, a najviše se družio s dr. sc. Đurom Dekanovićem i Vladimirom Zetovićem, dipl. ing. građ. Nažalost, oni su relativno brzo napustili IGH. Dr. Đukanović postao je direktor u *Viaduktu*, a ing. Zetović zaposlio se u Zavodu za izgradnju grada Zagreba. Njihovu je ulogu preuzeo nedavno preminuli prof. dr. sc. Vinko Čandrić (1930. – 2014.).

Fotografija sa služenja vojnog roka

Marić se u IGH-u posvetio stručnome radu i znanstvenom usavršavanju. Nakon što je 1979. postao doktor tehnike (*műszaki doktor*) svoju je titulu potvrdio i 1982. kada je na zagrebačkome Građevinskom fakultetu postao doktor tehničkih znanosti. Tada se činilo da je sve u redu, što bi i bilo da nije bilo relativno čestih jutarnjih gnjavaža. Naime, gotovo bi pri svakom dolasku Tita u Zagreb ili u povodu nekog drugog političkog događaja rano je ujutro po njega dolazila milicija i zadržavala ga dok bi taj povod trajao.

Detalj iz 1981. s proslave 50. obljetnice braka njegovih roditelja

Takvi su se postupci prorijedili nakon što je njegova supruga, iznervirana maltretiranjima, digla veliku dreku i pošteno izvrijeđala "posjetitelje". Ipak, najviše je problema imao s produživanjem isteklih dokumenata, osobito putovnica. To je obično trajalo vrlo dugo, čak toliko dugo da je ponekad ugrožavalo i redovite obveze koje je prof. Marić imao u inozemstvu. Na kraju bi sve završavalo razgovorom s nekim referentom ili referenticom i svojevrsnim "ispiranjem mozga".

Stručne i znanstvene referencije

Iako zapravo nije volio svoju struku, prof. Marić ima dojmjljive stručne referencije. Ne može se pohvaliti nekim velikim projektima jer su u doba njegove projektantske zrelosti sve veće mostove projektirali beogradski stručnjaci koji su tada bili gotovo jedini dorusli takvim zadaćama. Među svoje uspjelije projekte i proračune nosivih konstrukcija svrstava nekoliko prednapetih betonskih nadvožnjaka na autocesti između grada Alžira i zračne luke iz 1983. i 1985., vijadukt *Drežnik* u Karlovcu iz 1997. (zajedno s dr. sc. Petrom Sesarom), prednapeti betonski most završen 2005., a koji je zamijenio dva čelična željeznička mosta u Osijeku (zajedno s prof. dr. sc. Damirom Markulakom i izv. prof. dr. sc. Damirom Varcem) te popravak Paškog mosta nakon ratnih oštećenja 1995. Osobno je najzadovoljniji s dva vijadukta, i to vijaduktima *Mrzlići* na Istarskome ipsilonu (1988.) i *Jamani* na brzooj cesti Solin – Klis (1990.). Na tim je vijaduktima prvi u hrvatskoj mostogradnji primijenio djelomično prednapinjanje. Radio je i u nadzoru, a osobito ističe most preko Krke kod Skradina, na autocesti Zagreb – Split (dovršen 2005.) na kojemu je radio punih 15 mjeseci i već spominjani most u Osijeku.

Kao projektant je najzadovoljniji s vijaduktima *Mrzlići* u Istri i *Jamani* pokraj Splita gdje je prvi put u hrvatskoj mostogradnji primijenjeno djelomično prednapinjanje

Zbog znanja je svjetskih jezika djelovao u mnogim znanstvenim institucijama i tijelima. Bio je član Tehničkog odbora za dimenzioniranje Međunarodnog odbora za beton (CEB – *Comité euro-international du béton*) od 1989. do 1994. i posebno-ga FIP-ova (*Fédération internationale de la précontrainte*) povjerenstva (FIP *Commission 10*) od 1995. do 1998. Bio je i član znanstvenih odbora na mnogim

Uspomena na boravak u Alžiru (u pozadini glavna pošta)

međunarodnim znanstvenim skupovima RILEM-a, FIB-a CSSE-a i CCCE-a koji su održani u Štrbské Plesu u Slovačkoj (1997.), Pragu (1999.), Bratislavi (2001.), Dubrovniku (2006.), Hradec Královéu u Češkoj (2006.) i mađarskom Višegradu (2007.). Ujedno je od 2005. do 2013. bio član Matičnog povjerenstva za područje tehničkih znanosti, polje arhitekture i urbanizma, geodezije i građevinarstva.

Zajednička snimka iz 1998. s kolegama na kongresu na Brijunima

Bio je stručni konzultant Tehničkog ureda Europske unije u Mostaru pri obnovi Carinskog mosta (1996.) i mosta na Čekrku zvanog *Hasan Brkić* (1997.) te član Tehničkog povjerenstva za tehnički pregled obnovljenoga Starog mosta (2005.) u Mostaru, a bio je član i ondašnjih jugoslavenskih odbora za beton i prednapinjanje te tehničkih odbora betonske konstrukcije i za nazivlje u Hrvatskom zavodu za norme. Bio je i u uredničkome odboru za publikacije Hrvatskog društva građevinskih konstruktora, a uredio je dvije dvojezične knjige (1994. i 1998.) *Prikaz hr-*

vatskih postignuća koje je izdao ondašnji Institut građevinarstva Hrvatske. Objavio je brojne znanstveno-stručne radove u časopisima i zbornicima međunarodnih i domaćih znanstveno-stručnih skupova, uglavnom o mostovima i prednapetim nosačima, a održao je i mnoga pozvana predavanja u zemlji i inozemstvu. Bio je predavač na seminarima za stručno usavršavanje, a u sklopu tehničke pomoći projektiranju 1985. i 1986. poučavao je inženjere tvrtke *SEROA* u Alžiru. Nakon što se vratio iz diplomatske službe, radio je kao glavni nadzorni

inženjer na gradilištu autocestovnog mosta preko rijeke Krke kod Skradina. Potom je punih deset godina (2004. – 2014.) bio na Građevinskom fakultetu u Osijeku. Predavao je predmete *Mostovi I* i *Mostovi II* te *Prednapeti beton* na sveučilišnome diplomskom studiju. Na tom je fakultetu biran u zvanje redovitog profesora u trajnome zvanju. Prof. Marić govori kako u toj sredini vlada vrlo lijepa i poticajna atmosfera te da su mu rad, ali i druženje sa studentima i kolegama ostali u vrlo lijepom i ugodnom sjećanju.

U 2014. otišao je u zasluženu mirovinu.

Neki posebni poslovi

Kao dugogodišnji član Uredničkog odbora znanstveno-stručnog časopisa *Ceste i mostovi* Hrvatskog društva za ceste (1983. – 1998.), ali i zamjenik glavnog urednika (1987. – 1992.), a na poticaj glavnog i odgovornog urednika dr. sc. Darka Mlinarića, među ostalim, pokrenuo je rubriku s prikazima svih naših mostova. Ti su napisi često navođeni kao izvori jer su bili i ostali neiscrpan izvor brojnih i provjerenih podataka. Stoga nikoga i nije posebno iznenadilo to što je nakon diplomatske službe u Pečuhu postao glavnim urednikom tog časopisa. Štoviše, s obzirom na njegovo znanstveno i stručno iskustvo te sklonost pisanju, mnogi su ga smatrali najboljim mogućim izborom. Na tome mjestu nije ostao dugo (nešto više od dvije godine).

Najsretnije su mu godine bile one koje je proveo kao generalni konzul u Pečuhu, ali ni to nije prošlo bez problema, posebno pri preuzimanju funkcije, ali i u naglom kraju

Prema osobnome priznanju, naj sretnije su mu godine bile one koje je od 1998. do 2002. proveo kao generalni konzul u Pečuhu, ali ni to nije, kao uostalom i sve ostalo u njegovu životu, prošlo bez određenih problema, posebno prije pre-

Posjet Mađarskoj 2005. s kolegama s Građevinskog fakulteta u Osijeku

Zvonimir Marić kao generalni konzul govori na proslavi Dana državnost 2000. u Pečuhu

uzimanja funkcije. Naime, za konzula ga je bio preporučio prof. dr. sc. Aleksandar Šolc (1934. – 2014.), ondašnji hrvatski veleposlanik, koji je i utemeljio generalni konzulat u Pečuhu.

Spominjanje nas je prof. Šolca nekako kosnulo jer nam je promaknulo da je umro prije nešto više od godinu dana (6. rujna 2014.) i to, nažalost, nismo obilježili u našem časopisu. Bio je kemičar koji je velik dio svoga radnog vijeka povezao s građevinarima. Rođen je u Velikim Gejovcima (zakarpatska Ukrajina, ondašnja Čehoslovačka), a u Hrvatsku se doselio u dobi od dvije godine. Završio je gimnaziju u Rijeci i Kemijsko-tehnološki fakultet u Zagrebu, gdje je 1965. i doktorirao. Radio je i *Ininu* institutu, a od 1970. u IGH-u. Nakon toga bio je redoviti profesor (1971. – 1990.) i dekan (1978. – 1980.) Građevinskog fakulteta u Zagrebu. Na Građevinskom fakultetu Sveučilišta *Josip Juraj Strossmayer* u Osijeku bio je redoviti profesor i dekan (1988. – 1990.) te ratni rektor (1990. – 1992). Potom je četiri godine (1992. – 1996.) proveo u diplomaciji kao prvi hrvatski veleposlanik u Mađarskoj, a za profesora emeritusa Osječkog sveučilišta izabran je 2006. Dirljivim ga je riječima na internetskom portalu Građevinskog fakulteta u Osijeku ispratio upravo naš sugovornik – prof. Zvonimir Marić. Prof. Šolc je kao iznimno cijenjen i savjestan veleposlanik odlučio utemeljiti

Susret generalnog konzula s predstavnicima Hrvata iz Mohača 2000.

generalni konzulat u Pečuhu, gradu u kojemu živi najveći broj Hrvata i u kojemu djeluje najviše hrvatskih kulturnih institucija u Mađarskoj. S obzirom na to da je i sam na temelju vlastite prakse uviđao važnost znanja mađarskog jezika, koji je govorio od djetinjstva, sasvim je razumljivo da je za poziciju generalnog konzula predložio svog kolegu iz iste tvrtke, i to nakon što je dobio njegovu suglasnost. Cijeli je postupak trajao pune četiri godine. Prvo je o tome razgovarao s dr. Ivom Sanaderom, ondašnjim zamjenikom ministra vanjskih poslova, koji mu je obećao "brda i doline". Budući da je od tog razgovora prošlo dosta vremena, a da se nitko

nije javljao, intervenirao je prijatelj dr. sc. Anđelko Mijatović, povjesničar i ondašnji savjetnik za kulturu predsjednika Tuđmana, koji ga je spojio s mnogim djelatnicima Ministarstva vanjskih poslova. Prof. Marić razgovarao je i s ondašnjim ministrom vanjskih poslova dr. Matom Granićem, koji mu je čak izravno rekao da izbije iz glave pomisao da bude generalni konzul. Nakon mnogobrojnih peripetija, predavanja životopisa i testa iz engleskog jezika i opće kulture, konačno je na radiju objavljena vijest da je imenovan za generalnog konzula. No peripetije time nisu bile završene jer su ga optužili za to što je na radiju objavljena odluka o imenovanju, iako još nije bila dobivena suglasnost mađarske strane. Ne treba isticati da mu

je vijest na radiju dugo bila i jedina informacija. Ipak, sredinom je listopada 1998. stupio na dužnost generalnog konzula u Pečuhu, a s njim su otišli supruga Mária i najmlađi sin Zvonimir Zoltán, dok je dvoje starije djece ostalo u Zagrebu.

Pečuh (mađarski Pécs) jest grad u južnoj Mađarskoj te administrativno i gospodarsko središte mađarskog dijela Baranje, ali i najveće državno sveučilišno središte s više od 34.000 studenata. S gotovo 160 tisuća stanovnika peti je po veličini grad u Mađarskoj. To je multikulturalni grad s velikom koncentracijom nacionalnih manjina Hrvata i podunavskih Švaba koji žive s gospodarskom i

kulturnom autonomijom. Procjenjuje se da u Mađarskoj živi ukupno 90.000 Hrvata koji govore najmanje sedam različitih dijalekata. Prema popisu iz 2011., službeno ih je 26.774 (najviše u Baranjskoj županiji – 7185). Pretpostavlja se da ih gotovo 15.000 s članovima obitelji ili prijateljima komunicira hrvatskim jezikom, a da još približno 20.000 njih ima sklonost prema hrvatskim kulturnim vrijednostima i tradicijama. Pripadnici su hrvatske manjine najviše stradali tijekom Staljinova sukoba s Titom jer su njih tisuće uz državnu granicu raseljeni širom Mađarske, gdje su i asimilirani. U Pečuhu djeluju hrvatski vrtić, osnovna škola i gimnazija te učenički dom *Miroslav Krleža*, Hrvatsko kazalište, Znanstveni zavod Hrvata u Mađarskoj i Kulturno društvo *August Šenoa*.

Prof. Zvonimir Marić izvrsno se snašao u novoj ulozi te se uspješno povezoao i s nositeljima mađarske državne, regionalne i gradske vlasti, ali i s predstavnicima

hrvatske nacionalne manjine. Bio je aktivan sudionik i poticatelj svih kulturnih, znanstvenih i zabavnih zbivanja, a uspostavio je veze i s Hrvatima iz Bačke koji su se dotad osjećali pomalo zapostavljenima. Organizirali su čak i zajedničke izlete u strane zemlje, a jednom su obišli i Bosnu koju većina Hrvata Pečuha i okolice smatra svojom pradomovinom. Svojim je poslom bio prezadovoljan, a smatrao je da su time bili zadovoljni i njegovi nadređeni. Priželjkivao je da nakon isteka mandata bude veleposlanik u nekoj drugoj njemu dragoj zemlji, primjerice Poljskoj. S tim je upoznao i svoje izravno nadređene. Međutim, ondašnja je SDP-ova vlast nije za to "imala sluha", a ministar ga nije htio ni primiti na razgovor. Jednostavno su pometeni svi "kadrovi" bivše vlasti, a to se na isteku mandata dogodilo i njemu, iako nikada nije bio član HDZ-a. Tako se zapravo njegova kratka diplomatska karijera teško i dugo rađala, ali je i vrlo brzo završila.

Privatni i obiteljski podaci

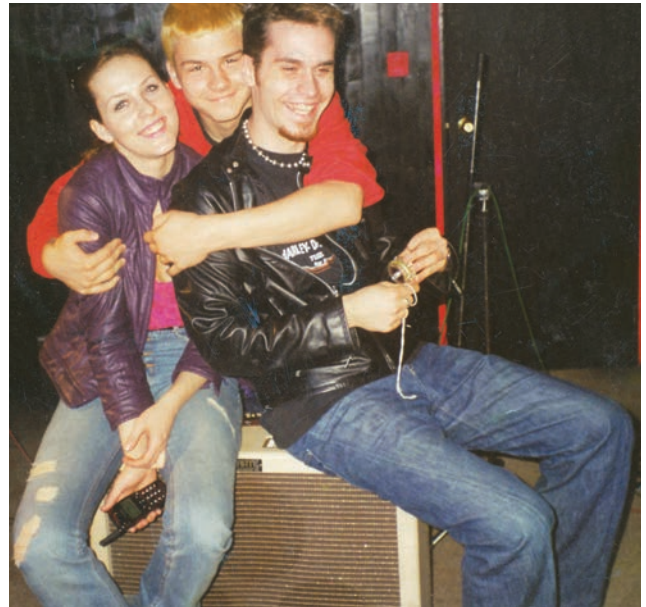
Privatne smo obiteljske podatke svjesno ostavili za sam kraj jer smo igrom slučaja u nekoliko navrata razgovarali samo nekoliko mjeseci nakon što je od teške bolesti naglo umrla njegova životna družica Mária. Stoga smo pomalo izbjegavali sva obiteljska pitanja da ne bismo dirali "svježe rane". Činilo se da se naš sugovornik i nije puno promijenio jer u razgovoru nisu izostajali njegovo prepoznatljivo i kičeno izražavanje te humor, bez uzgrednog smješka, zbog čega su ga uvijek voljeli, nerijetko i obožavali, svi prijatelji i znanci, ali i studenti. No za one koji ga dugo poznaju, a u takve se svrstava i pisac ovih redaka, dobri i smireni prof. Marić u svom pogledu skriva još jednu tešku traumu u ne osobito sretnom životu. Vjerojatno najviše žali što ga je njegova životna družica napustila u trenutku kada su se zajedno mogli odmoriti i opustiti nakon mnogobrojnih odvajanja uzrokovanih poslovnim obvezama.

Zajednička obiteljska fotografija iz Pečuha 2000. godine

Maskirana uspomena na Poljsku večer 1997. u Zagrebu

Razigrana djeca Mărije i Zvonimira Marića – Anđa, Zvonimir Zoltán i Jeronim Szabolcs

Upoznali su se na Građevinskom fakultetu u Budimpešti 1975. tijekom njegova stručnog usavršavanja, gdje je mlada Mária, inače podrijetlom iz istočne Mađarske (iz okolice Debrecina), bila službenica. O tome kako se to zbilo doznali smo iz jednoga ženskog časopisa iz 2005. u kojemu je prikazano nekoliko tzv. miješanih brakova. Mária Marić besprijeekorno je (uz pomoć supruga i rječnika) naučila hrvatski, bez prepoznatljiva mađarskog akcenta (govorili su joj da je Slovenka ili Skandinavka). U spomenutom je časopisu spremno priznala da je, kao svaka žena, svjesno odabrala svog supruga jer je bio "ljubazan, zgodan i besprijeekorno dotjeran". Dva dana nakon što su se upoznali ukrala mu je olovku pa mu je vratila nakon nekoliko sati i pozvala ga u menzu na ručak.

Vjenčali su se nakon nekoliko mjeseci, a nakon povratka u Zagreb rodila se njihova kći Anđa, poznata rokerica, pjevačica, manekenka i televizijska voditeljica. Za nešto više od godinu dana rodio im se sin Jeronim Szabolcs (svi ga zovu Jerko), pjevač, skladatelj, producent i radijski realizator. Nekoliko godina poslije rodio im se i drugi sin Zvonimir Zoltán, kompjuterski stručnjak koji sada živi u Berlinu. Sve troje izvrsno govore i hrvatski i mađarski, a odluka da sinovi nose dvostruka

imena bila je najviše potaknuta željom mađarske rodbine da se i po imenima potomstva vidi da ih je rodila Mađarica. Zapravo su sva imena djece vrlo tradicionalna jer se i sin i kći zovu po djedu i baki, a najmlađi prema ocu. U međuvremenu se kći bila udala u Ljubljani (brak je sada razvrgnut) i onda se vratila u Zagreb sa sinom Gašperom (12 godina) i to je zasad jedini unuk prof. Marića. U šali su znali govoriti da im je u obitelji ponovno uvedena Austro-Ugarska.

Nedavno je nakon samo nekoliko mjeseci od teške bolesti umrla životna družica Mária, što je još jedna teška trauma u ne osobito sretnom životu prof. Marića

S prof. Zvonimirom Marićem razgovarali smo upravo u vrijeme kada se u njegov stan doseljavala kći s unukom pa su zbog toga rađena veća preuređenja.

Uspomena na Posuško ljeto 2008.

Nije mu se dalo živjeti u velikome stanu, a to je ujedno prigoda da se više posveti unuku i da mu pomogne u učenju, u čemu zaista ima mnogo iskustva.

Često, približno pet – šest puta godišnje, navrati u rodno Posušje, a obvezno na Dan grada odnosno na blagdan Velike gospe. Tada se okupe svi Posušanci i raštrkani širom svijeta i mnogobrojna rodbina. Igraju se i tradicionalne igre poput šijavice, ali i pjevaju nezaobilazne gange. Dakako da je to prigoda i za gastronomske užitke te za ples i opće veselje. Tu je atmosferu obožavala njegova pokojna supruga jer je tvrdila da takva povezanost s rodnim krajem ne postoji u njezinu zavičaju, ali ni u cijeloj Mađarskoj. Osim toga, tvrdila je da se u nas rodbina i prijatelji mnogo više druže i međusobno pomažu.

Prof. Marić bio je i predsjednik Odbora za podizanje spomenika fra Grgi Martiću (1822. – 1905.), skupljaču narodnih pjesama, pjesniku, preporodnome književniku te kulturnome i političkome djelatniku. Taj mu je Posušak iz Rastovače vjerojatno posebno blizak i zato jer je također bio poliglot, odnosno govorio je latinski, talijanski, francuski, turski, mađarski i njemački jezik. Dva metra visok brončani spomenik, rad kipara Mladena Mikulina, postavljen je 1994. u malome parku u Martičevoj ulici kao dar Zavičajnog društva Posušja Zagrebu u povodu 900. obljetnice Zagrebačke biskupije. Godinu je dana poslije postavljen brončani kip Grga Marića pred starom crkvom Blažene Djevice Marije u Posušju (rad kipara Izvora Oreba). Po-

Turnir u šijavici 2010. (ukupno 12 sudionika)

slije je prof. Marić bio i predsjednik Zavičajnog društva te organizator brojnih skupova i akcija, a zapamćeno je da je uspješno prikupljao novac i za kupnju zvona za novu župnu crkvu u rodnome gradu.

Danas je prof. Marić član Upravnog vijeća Hrvatskoga diplomatskog kluba, gdje je i urednik *Glasnika HDK-a* koji izlazi već punih 12 godina. Unatoč svojoj sklonosti i hrvatskom i drugim jezicima, ali i činjenici da je mnogo toga napisao, iznenadno je podatak da piše vrlo teško i uz velike muke.

Umjesto zaključka

Pokušali smo prikazati prilično buran i uzbudljiv život prof. dr. sc. Zvonimira Marića. Smatramo da je riječ o pravome primjeru čovjeka koji nije mogao raditi ono za što je nesumnjivo bio predodređen, odnosno da bude jezikoslovac. Zbog egzistencijalnih je problema postao građevinar, ali ga to nije spriječilo da u svojoj struci postigne najviše stručne i znanstvene domete. Nije poput drugih gubio vrijeme u vječnim jadikovkama i samosažaljenju. Upravo to, uz mnogo toga drugog, svjedoči i o njegovoj ljudskoj čestitosti.